

ESPAIS

La biografia històrica a la Catalunya contemporània (notes sense ànim d'exhaustivitat)

Jordi Casassas i Ymbert

UNIVERSITAT DE BARCELONA

El subgènere de la biografia-prosopografia (i per extensió el de l'autobiografia i memorialística en general), tradicionalment a Catalunya ha tingut un relleu molt gran. Tot i així, la total hegemonia del paradigma científicista marxista en la història acadèmica de fa unes dècades va posar l'accent en les estructures socials i el nombre o el grup i va rebutjar d'una manera expressa —quasi militant— aquesta aproximació individualitzada al coneixement històric: només cal mirar les bibliografies dels anys setanta i vuitanta del segle passat per adonar-nos de la magnitud d'aquesta absurda interrupció.

Durant uns anys es va negar —pràcticament— fins i tot la possibilitat que la individualitat pogués explicar la classe social i que el detall permetés ni tan sols acostar-nos a la comprensió del context històric social general. La biografia havia perdut caràcter científic. L'anatema ens sembla molt dur; sobretot si tenim en compte que la renovació historiogràfica que havia protagonitzat Jaume Vicens Vives des de principis dels anys cinquanta va seguir donant un paper de relleu a la biografia: em refereixo a les notes

biogràfiques incloses en apèndix per Montserrat Llorens al final del llibre del mateix Vicens, *Industrials i polítics al segle XIX* (1958).

Aquest posicionament sembla com si volgués aturar una línia d'estudis biogràfics i autobiogràfics que a Catalunya era i havia estat molt important i que des del punt de vista historiogràfic s'explica, ni que només sigui, per la gran influència exercida pel romanticisme en la nostra cultura «particularista» del vuit-cents. Em refereixo a la que podríem denominar com a biografia moral, això és, a l'aproximació biogràfica que considera que l'individu «notable» (l'hereu de l'heroi romàntic, del protagonista individual de la història) pot concretar i de fet explicita les característiques fonamentals del grup (nacional). No es tracta d'un tema d'un color polític determinat, com sabem molt bé (tot l'arc ideològic que concorre a la realització dels primers Jocs Florals ho deixa ben clar); molt després, la preciosa obra de Carles Rahola, *Vides heroiques* (Girona, 1933) ho reflectirà a la perfecció.

En aquest cas català, a més, la biografia vol retreure la importància que es dona a l'acció individual (i per extensió a la de la «societat civil», traduïda en institucions de tota mena) en una àrea que viu allunyada del centre polític estatal de decisió i que confereix a aquesta acció un caràcter substitutori de tot allò que el poder no realitza o realitza d'una manera deficient: aquest és un fil argumental que ja el trobem present al segle XVIII en tot el llarg esforç per constituir l'entramat de la Junta de Comerç i les seves escoles i acadèmies i que s'ha abandonat des d'aleshores. En aquest sentit, en la consideració àmplia del gènere biogràfic hi hauríem d'incloure la *biografia institucional*. En aquest camp destaquem l'obra del literat menorquí i actiu col·laborador de *La Vanguardia* Angel Ruiz i Pablo, *Historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona (1758-1847)* (1919).

Així doncs, aquells individus notables, tots aquells que s'hi consideren (que són molts en un país de les característiques de Catalunya), tenen ganes d'explicar la seva part de participació en la construcció d'aquesta cultura de classe i alhora nacional (també quan no és explícitament «pannacionalista») que adquireix la seva darrera funcionalitat per relació a un procés tan vital per a la dinàmica europea contemporània com és el de la construcció efectiva de l'Estat liberal. L'explicació individualitzada adquireix valor explicatiu amb una força que permet

connectar l'anècdota amb la categoria. La força, el mestratge fins i tot literari de gent com E. d'Ors, Josep Pla o J.M. de Segarra parlen per si mateixos.

Per altra banda, el valor normatiu, formatiu nacional i democratitzador d'aquest gènere biogràfic s'acostuma a concretar a través del traç ràpid, el perfil, la semblança, la silueta, el *bosquejo biogràfic* vuitcentista. Aquest subgènere va adquirir tot el seu relleu definitiu paral·lelament a l'extensió (i popularització) de la moderna psicologia cap al darrer quart del segle. Aquesta expressió periodística és així, també, perquè bona part de la nacionalització cultural s'exerceix (aquí i arreu) a través del vehicle periodístic (de la revista, l'anuari, però també del diari), una de les eines essencials del procés contemporani de fixació política i mitjà molt adequat per a aquest traç curt. A més, en algunes ocasions, aquesta presència periodística de la petita biografia amb valor moral i nacionalitzador retreu la força de la vida corporativa local en reproduir «parlaments biogràfics» realitzats en sessions necrològiques, lloances, etc.

En aquest epígraf la llista podria resultar inabastable. Però el valor d'aquesta petita biografia queda reflectida, ni que sigui, per l'elegància i la intensitat de les aportacions d'Antoni Rovira i Virgili. És de sobres coneguda la seva faceta de polític i d'agitador cultural, activitats que desenvolupa, de manera significativa, a partir del seu treball com a periodista (les primeres armes barcelonines a *El Poble Català*) i com a historiador. Rovira és un dels màxims exponents de la política noucentista abocada a la tasca de la democratització i la nacionalització de la ciutadania catalana i és des d'aquesta perspectiva que emfatitza el valor exemplar de la biografia.

Entre 1911 i 1939, Rovira publicarà a la premsa nombroses biografies curtes (sobretot a la *Revista de Catalunya*, però també a *La Nau*, *La Rambla*, *La Humanitat*, *La Publicitat*, a l'*Anuari dels Catalans*, i un llarg etcètera) que més endavant s'aplegaran de manera pòstuma amb el títol de *Siluetes de Catalans. Segles XIX i XX*: es tracta de dos volums de la Barcino, que apareixen el 1969 amb un renovat sentit resistencialista i nacionalitzador. L'editorial Barcino, impulsada des de 1924 per J.M. de Casacuberta (el 1925 inaugurarà la «Col·lecció Popular Barcino») farà molt per la consolidació de la biografia històrica. El mateix que el seu company J.M. Cruzet des de Llibreria Catalònia (1924) i, especialment, des de la represa resistent de la seva activitat a partir del 1943 amb la «Biblioteca Selecta».

En vida seva, Rovira i Virgili havia donat un gran valor al gènere biogràfic (després hi tornarem) i al seu valor instrumental. En aquest sentit, cal destacar dos reculls. Primer, *Els grans catalans del Vuit-cents* (1928); immediatament, *Els polítics catalans: Prat de la Riba, Ildefons Sunyol, Jaume Carner, Joaquim Lluhi i Rissech, Francesc Cambó* (1929), evidentment, els qui segons ell centren i inspiren la política moderna del catalanisme. Més endavant incidirà de manera especial en els grans inspiradors de la seva cultura política particular amb dues biografies destacades: *Pi i Margall i Proudhon* (1936) i *Valentí Almirall* (1936). Un altre contemporani seu, igualment intel·lectual, ideòleg i polític del catalanisme, Lluís Duran i Ventosa publicarà un llibre paral·lel, *Els polítics* (1927).

Com ja hem avançat, el vuit-cents romàntic (fins i tot el positivista-romàntic tan habitual des del darrer quart de la centúria) havia consolidat la valorització del gènere biogràfic. És tota la cultura política local que incideix en aquesta línia, des de l'acció individual dels intel·lectuals fins a la rica vida corporativa, passant —com hem vist— per l'acció periodística, l'esforç editorial i la iniciativa pública (de manera molt especial la que impulsa l'Ajuntament de Barcelona).

En aquest sentit seria molt convenient contrastar la munió de biografies que es fan en actes de recepció en acadèmies i corporacions, en sessions necrològiques i altres esdeveniments commemoratius, d'exaltació, etc. Pensem en les iniciatives de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, en la Societat d'Amics del País, l'Ateneu Barcelonès, l'Acadèmia de Ciències i Arts, la de Jurisprudència i Legislació, del Col·legi d'Advocats (des del 1886), o la mateixa galeria de rectors de la Universitat de Barcelona.

Entre totes aquestes iniciatives, la més consistent i significativa va ser la Galeria de Catalans Il·lustres engegada per l'Ajuntament barceloní entre 1871 i 1916 (tot i que s'havia intentat sense èxit de posar en marxa el 1848-49, per iniciativa de Manuel de Bofarull, Antoni Brunet i Ramon Muns). En aquest lapsus de temps es van encarregar retrats i biografies de més de quaranta personalitats de tot Catalunya que es consideraven essencials, tant en la dinàmica històrica com en la configuració de la consciència col·lectiva dels catalans: des de Ramon Berenguer I, Ramon de Montcada, Lluís de Recasens, Gimbernat, Fivaller, Viladomat o Claris fins a Balmes, Aribau, Güell, Monturiol o Joan Prim. El 1890, el mateix

consistori va encarregar a J.N. Roca i Farreras un llibre luxós on se sintetitzessin les biografies incorporades fins aleshores; aquest el va deixar inacabat en morir el 1891 i el va enllestir Josep Coroleu, i es va publicar immediatament sense data (1892?). Molt després es va realitzar un bon estudi d'aquesta iniciativa consistorial barcelonina: Pere Bohigas, *Historia de la galeria de Catalanes Ilustres del Exmo. Ayuntamiento de Barcelona* (1948).

Bastant en paral·lel, una altra iniciativa entre pública i privada que va servir per acabar de donar relleu a tota aquesta memorialística la trobem en les nombroses comissions formades per impulsar la col·locació d'una estàtua en algun punt de la ciutat (tema especialment important en un moment de gran empena urbanitzadora com la que es produeix en el darrer quart del segle XIX). Citem l'exemple del manifest «Monument a Claris. Als catalans» de febrer del 1889, on, entre altres coses, llegim que «*quan per tot arreu s'alcen estàtues per recordar a la present i a les esdevenidores generacions les virtuts dels grans ciutadans que són l'honra i l'orgull de la nostra terra, seria ingratitud imperdonable no consagrar també un record etern al gran patrici en Pau Claris, personificació gloriosa del patriotisme i valor dels nostres avis*».

Tot aquest gran desenvolupament del gènere biogràfic «nacional» (i amb una funció nacionalitzadora) se suma a aquell conreu historiogràfic romàntic, que ja hem apuntat, i al gran desplegament corporatiu que es concreta, especialment, a l'etapa de la Restauració. Sèries com les col·leccions de llibres de *La Renaixença* van contribuir a popularitzar-ho realment (el mateix Prat de la Riba els va donar un gran valor nacionalitzador, fins i tot en la seva pròpia presa de consciència). Per altra banda, en aquest mateix ambient de la fi del segle sobresurt la iniciativa, potser una mica precipitada i, a vegades, inexacta d'Antoni Elias de Molins, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX (Apuntes y datos)* (primer volum de 1889 i el segon de 1895).

Al marge, doncs, de la qualitat dels productes, que a vegades no és gens menyspreable, l'interessant és veure aquest *in crescendo* d'estudis biogràfics que s'ha anat produint amb el pas del segle XIX. L'hem d'entendre com a complement del gran esforç historiogràfic que el romanticisme ha orientat cap a relatar els orígens nacionals, orientació que no ha desaparegut certament després de l'impacte del positivisme i que hem

de considerar, dins la cultura nacional, com la biografia de la nació, el complement col·lectiu de les biografies individuals i, tot plegat, un element essencial que permet donar carta de naturalesa i cohesió pròpia a la nació catalana (el seu fonament identitari).

Alguns destacats propagandistes del catalanisme incidiran en una biografia que volia exemplificar el pes dels «pares fundadors». Citem, altre cop, Rovira i Virgili amb biografies com la de *Guifré I* (1926) o la de *Pau Claris* (1922). També podem citar el cas de l'altre gran propagandista del catalanisme que fou Jaume Collell i la seva curta biografia popular de *Jaume I* (1908), per iniciativa de l'Ajuntament barceloní, que commemora el 700 aniversari del naixement del rei conqueridor amb un tiratge realment massiu, d'abast popular.

Em sembla que queda prou justificada la força de l'aportació que ha fet la biografia en l'edificació de la cultura catalana i catalanista contemporània, tota amb un contingut historicista essencial. Aquesta funcionalitat tan gran de la història i, de forma més general, de la perspectiva historicista, d'una forma d'argumentar molt característica (sobre la qual es fonamenta el greuge i la reivindicació nacionals), han fet proliferar una forma d'exercici intel·lectual que se centra en l'historicisme encara quan no es vulgui fer història d'una manera conscient i explícita. És per això que, a Catalunya, com en altres comunitats nacionals reivindicatives, hi ha una proliferació extraordinària d'historiadors professionals, afeccionats, intencionats, ocasionals o frustrats; i és per això mateix, com ja apuntàvem des de l'inici d'aquestes reflexions, que tanta gent escriu biografia o, més directament, les seves memòries en sintonia amb els «batecs del poble». Catalunya és una comunitat nacional en la qual el record, la memorialística, esdevé una necessitat, quasi una exigència.

La pràctica historiogràfica a Catalunya forma part del clima cultural general i, d'aquesta manera, va molt més enllà del procés modern de renovació universitària i historiogràfica que es comença a endevinar des de la segona meitat del vuit-cents (Ileis Pidal i Moyano, impacte del positivisme, etc.). El conreu de la història, i de manera destacada el de la biografia històrica, forma part, així doncs, més d'una resposta cultural general que d'una praxis exclusivament acadèmica. Responent a això podem realitzar dues constatacions: el conreu de la biografia s'ha fet molt

sovint, quasi sempre, fora del medi universitari (hi ha excepcions que no modifiquen la regla, com és el cas certament no català de J. Pabón, *Cambó*, 1952 i 1969 ; un cas també a part és el del pare M. Batllori, amb obres com *Vuit segles de cultura catalana a Europa* (1958), *Balmes i Casanovas, estudis biogràfics i doctrinals* (1959), *Ramon Llull en el món del seu temps* (1960), *Galeria de personatges: de Benedetto Croce a Jaume Vicens Vives* (1975) i nombrosos treballs, com els dedicats a Baltasar Gracián o Arnau de Vilanova). Paral·lelament, no podem deixar de notar com acostumem a trobar les màximes concentracions de producció de biografies en moments històrics (polítics) molt determinats: és així que podem parlar d'una clara intenció nacional reivindicativa o d'unes obres lligades a una clara voluntat proselitista nacionalitzadora.

Sense un ànim exhaustiu, que seria inútil pretendre (i del tot impossible si volguéssim incorporar-hi la miríada d'apunts o perfils biogràfics esparsos en articles de diari o revista, sovint de molt interès), sí que podem retreure alguns casos, al marge dels que ja hem citat fins ara, com el sobresortint de Rovira i Virgili. D'abans de la Guerra Civil voldria destacar l'atenció dels biògrafs envers els grans líders: Prat de la Riba, Cambó i F. Macià de manera molt especial, fet que retreu l'interès creixent per la política del catalanisme i com aquesta és capaç de generar els seus mites moderns amb una gran rapidesa.

Sobre Prat de la Riba voldria destacar un primer treball de 1910 de Jaume Bofill i Mates, *Prat de la Riba, propulsor eminentíssim de la cultura catalana* (editat el 1979); després, amb motiu de la seva prematura mort, els apunts biogràfics de P. Culi i Verdaguer o Narcís Pla i Daniel a la *Revista Jurídica de Catalunya*, la biografia d'una setantena de planes de Martí Esteve als *Quaderns d'Estudi* (octubre del 1917), l'obreta anònima i d'un encès to patriòtic *Enric Prat de la Riba*, publicada a la col·lecció de *La Revista Blanca* (s.l. i s. a.) o l'article «hiperaxiològic» que li dedicarà Francesc Pujols el 1934. També podem destacar la «silueta» que li dedica Rovira i Virgili en el llibre ja citat més amunt (1929).

Els treballs sobre Prat més densos i importants apareixeran després de la Guerra. Aquí podem destacar el sempre suggerent apunt de J. Pla *El senyor Prat de la Riba (1870-1917)*, escrit amb motiu del cinquantenari de la seva mort i publicat a *Homenots. Primera Sèrie* (1969) o els més

interessants de R. Olivar Bertrand, *Prat de la Riba* (1964) i E. Jardí/J.M. Ainaud, *Prat de la Riba, home de govern* (1973) (el 1983, el mateix Jardí publicarà *El pensament de Prat de la Riba*).

El cas de Francesc Cambó és força diferent i la mateixa història de Catalunya acabarà determinant l'atenció (inclòs un significatiu oblit) que ha rebut de part de la biografia local. D'una banda trobem els tres volums laudatoris de J. Pla *Cambó, materials per a una història d'aquests últims anys* (1928-9) i la més sintètica de Rafael Marquina *La Nostra Gent. Francesc Cambó*, a la col·lecció dels «Quaderns Blaus» (1925). Després de la Guerra, i al marge de la gran obra ja citada de J. Pabón, hem de destacar la irregular biografia de M. Garcia Venero *Vida de Cambó* (el número 1 de la «Biblioteca Biogràfica» de l'editorial Aedos, 1952), tot i que ell la considera un dels seus llibres més importants; i no podríem oblidar els materials que forneixen les memòries de J.M. de Nadal *Seis años con don Francisco Cambó* (1957). En el cas de Cambó, sens dubte una de les grans personalitats de la història catalana contemporània, l'absència de biografies posteriors constitueix un element historiogràfic d'una importància similar a la que podríem trobar en l'existència d'unes hipotètiques biografies; citem tan sols l'obra d'Enric Jardí *Francesc Cambó, perfil biogràfic* (1995).

En el cas de Francesc Macià, i al marge de les necrològiques de rigor (és el patriota carismàtic dels anys vint i trenta i el primer president de la Generalitat moderna), em sembla que la biografia més simptomàtica és la de Ll. Aymamí i Baudina, *Macià. Trenta anys de política catalanista. Apunts per a una biografia* (1933). Després, la dramàtica precipitació històrica que ens porta a 1939 explica la inexistència d'altres biografies. Ens caldrà esperar als intents de represa cultural nacional dels anys seixanta per trobar noves biografies del president: la de Manuel Viusà, *Francesc Macià, president de Catalunya* (París, 1968); la de Manel Cruells, *Francesc Macià* (1971), o les d'Enric Jardí, *Francesc Macià, el camí de la llibertat* (1977) i *Francesc Macià, President de Catalunya* (1981).

La mateixa cronologia que afecta la trajectòria vital de Lluís Companys, el president màrtir, determina la seqüència de les seves biografies. La primera, de Domènec de Bellmunt, *Lluís Companys* (Tolosa de Llenguadoc, 1945); després, la d'Angel Ossorio y Gallardo, *Vida y sacrificio de Companys* (que veurà la llum el 1976) i, la de J.M. Poblet,

Vida i mort de Lluís Companys (1976), així com, en aquella òrbita resistent, altre cop Manel Viusà, *Lluís Companys, biografia popular* (1977); tampoc no podem oblidar les obres que li dedica E. Jardí, *Lluís Companys, president de la Generalitat* (1991) i *Lluís Companys i el 6 d'octubre* (1997), així com el llibre de J. Benet, *La mort del president Companys* (1998 i reedició ampliada del 2005), tot i que centrat en uns aspectes molt concrets del recorregut biogràfic.

A l'etapa posterior a la Guerra Civil trobem que la biografia es desenvolupa fonamentalment a l'exili. En aquest sentit, i per raons òbvies (manca de referències, de materials de suport que han quedat a l'interior, etc.) els perfils biogràfics acostumen a ser breus, realitzats en petits articles esparsos en les publicacions de l'exili. Com ocorre en tots els exilis (i potser en el republicà del 1939 amb una intensitat major que en qualsevol altre), les reflexions s'interioritzen, tendeixen a personalitzar els balanços de la tragèdia i fins i tot a «passar comptes» de les responsabilitats que es pot pensar que cadascú ha tingut en l'origen de l'ensulsiada.

És lògic que aquests trets impulsin molt més l'elaboració de memòries que no pas de biografies (que aniran quedant en el calaix, en forma de notes provisionals que han d'esperar temps millors). Algunes d'aquestes memòries, que no es redactaran exactament fora de les fronteres del país, tot amb tot són igualment filles de l'exili, d'un exili interior imposat i autoimposat. Totes estan pendents d'una posterior avaluació per part de l'historiador: cal saber filar molt prim i destriar el que tenen de record, el que contenen d'elaborada justificació personal i política, i el que signifiquen de relat combinat entre els records, les justificacions i la història dels fets que s'ha anat realitzant amb posterioritat. Les biografies i les memòries fetes de 1939 a 1970, posem pel cas, diuen tant de l'època i les persones a les quals tèdicament estan dedicades com del moment i les circumstàncies en què han estat escrites.

Pel que fa concretament al gènere biogràfic d'aquest període, el conreu fonamental l'hem de buscar fora dels ambients universitaris, en aquesta línia no universitària (cívica i patriòtica) que tant ha caracteritzat la historiografia catalana, de fet fins als nostres dies: recordem, per exemple, que quan el «gran públic» interessat i catalanista pensa en un historiador destacat i solvent pensa en un Josep Benet, tot i que mai no ha tingut cap encàrrec universitari.

D'una manera o altra, no podem oblidar l'esforç de reconstrucció nacional que representen obres com les de Pere Bohigas i el seu magnífic treball sobre la Galeria de Catalans Il·lustres de l'Ajuntament de Barcelona (1948); de Ramon Muntanyola, *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau* (1976); d'Eufemià Font i Cogul, *Ventura Gassol* (1979); de J.A. Parpal i J.M. Lladó, *Ferran Valls i Taberner* (1970); de Joan Bassegoda, *Antoni Gaudí i Cornet* (1978); de Montserrat Roig, *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució* (1976); de Lluís M. de Puig, *Carles Rahola, 1881-1939* (1979); de Jaume Miravittles, *Gent que he conegut* (1979) i *Més gent que he conegut* (1981); així com Maurici Serrahima, *Vida i obra de Joan Maragall* (1966, primera versió de 1938), *Dotze mestres* (1972) o *Coneixences* (1976); la de J. Pous i Pagès, *Pere Coromines i el seu temps* (1969); de mossèn Joan Bonet i les seves «notes biogràfiques» dins els treballs de la Fundació Mossèn Joan Sanabre (1977) o els seus treballs biogràfics introductoris a la publicació de les obres de Jacint Verdaguer (1953) o Josep Torras i Bages (1966), dintre un grup molt més ampli on podríem col·locar «hagiografies» com les d'Aurelio Joaniquet, *Alfonso sala Argemí, conde de Egara* (Madrid, 1955) o la de Ramon Aliberch, *Eusebio Bertran Serra* (1951).

A part d'aquests, hi ha altres autors que realment sobresurten, tant per la dedicació excepcional al gènere biogràfic com per la qualitat i/o la incidència de les seves biografies. Em refereixo al montblanquí J.M. Poblet, Enric Jardí, Albert Manent, Josep Benet o Hilari Ragner, entre els més destacats.

J.M. Poblet té un grapat de biografies curtes, a més de la ja citada de Lluís Companys, la de *Josep Carner* (1977) o *La catalanitat de Marcel·lí Domingo* (1978). Josep Benet, a part de les obres que ha dedicat a Lluís Companys, ja citades, sobresurt pel seu treball pioner *Maragall i la Setmana Tràgica* (1963), de gran incidència historiogràfica i cultural en general, així com els posteriors *Fets i personatges* (1981), *El president Tarradellas en els seus textos, 1954-1988* (1992, obra on s'endevina una certa implicació personal negativa) o *Carles Rahola, afusellat* (1999). Pel que fa al pare Hilari Ragner podem destacar *Divendres de passió. Vida i mort de Manuel Carrasco i Formiguera* (1984), *Salvador Rial, vicari del cardenal de la pau* (1983) i *El general Batet* (1994), segurament una de les seves obres més significatives.

Enric Jardí ha estat un dels grans conreadors del gènere biogràfic a la Catalunya de la postguerra. Un dels seus grans centres d'interès va se l'art i

a aquest camp va dedicar biografies i «retrats» de gran finor, com els de Nonell, Torres Garcia, Joaquim Mir, Gimeno, Calsina, Pere Pruna, Rafael Barradas o Paul Klee, entre d'altres. A part, sobresurten la pionera dedicada a *Antoni Puigblanch i els precedents de la Renaixença* (1960), *El Doctor Robert i la seva època* (1969), la sorprenentment per moderna en els plantejaments *Tres diguem-ne desarrelats, Pijoan, Ors, Gaziol* (1966), *Eugeni d'Ors* (1976), possiblement la millor de les seves biografies, *Puig i Cadafalch. Arquitecte, polític i historiador de l'art* (1975), *Centenari de Carles Pi Sunyer* (1988) i, entre moltes altres, obres de caràcter biogràfic però més col·lectiu, com *Mil famílies catalanes* (1977), *Els Folch i Torres i la Catalunya del seu temps* (1995) o els apunts biogràfics que contenen obres com *Història dels 4 Gats* (1974), *Història del Cercle Artístic de Sant Lluc* (1976) o la *Història del Col·legi d'Advocats de Barcelona* (1989).

L'altre gran conreador del gènere biogràfic d'aquest període és, sens dubte, Albert Manent. A hores d'ara, fins i tot des del medi universitari s'accepta que les seves biografies i retrats són insubstituïbles per al bon coneixement de la Catalunya de 1939 ençà. D'ell ja varen sobresortir les biografies *Carles Riba* (1963), *Josep Carner i el noucentisme* (1969) i *Jaume Bofill i Mates / Guerau de Liost* (1979), així com les notes biogràfiques de gran valor per a la història de la cultura catalana actual *Literatura catalana a l'exili* (1976). També són destacables *Escriptors i editors del Nou-cents* (1984, en col·laboració amb Josep Raventós) i la rellevant trilogia de retrats *El molí de l'ombra* (1986), *Solc de les hores (retrats d'escriptors i de polítics)* (1987) i *Semblances contra l'oblit. Retrats d'escriptors i de polítics* (1990). D'un valor intrínsec i com a eina de treball són el *Diccionari dels catalans d'Amèrica* (1992-93) i el *Diccionari d'història eclesiàstica* (1998-2001), dels quals és impulsor i director. D'entre la seva abundant producció com a biògraf també podem destacar la més recent *Fèlix Millet i Maristany, líder cristià, financer i mecenes catalanista* (2003).

No preteníem fer una llista exhaustiva de la producció recent de biografies a Catalunya. Volgudament no hem al·ludit a l'amplíssima producció biogràfica que es fa en allò que sovint denominem l'espai local (com si el barceloní no en fos); tampoc no hem fet incidència en camps com l'obrer, que ara disposa del *Diccionari biogràfic del moviment obrer als*

Països Catalans; o el de les dones, amb l'enciclopèdia biogràfica *Mujeres en la historia de España*. Així i tot, considerant només el que hem apuntat fins aquí hem d'estar d'acord en el fet que el coneixement detallat que ara tenim de la realitat catalana ens hauria de permetre fer una història de més densitat, on les persones permetessin si més no matisar les nuvolositats sociològiques i estructurals.

A partir dels anys vuitanta, a la primeria amb una gran timidesa, l'altra línia o component de la historiografia catalana contemporània, la història dita professional que es fa a les universitats, ha anat rebaixant la militància marxista i les abstraccions metodològiques que sovint l'acompanyaven, ha adoptat els plantejaments de la nova història social i en alguns casos de la història cultural. Per aquest camí, i pel contacte més sovintejat amb altres historiografies on la biografia s'anava conreant amb més normalitat, la biografia històrica ha començat a fer acte de presència.

No és aquest, però, el tema que ens proposàvem en aquesta reflexió general. Així i tot no em sé estar d'acabar sense fer una referència de tipus personal però que pot resultar il·lustrativa. Quan el 1975 estava començant a redactar la meua tesi doctoral dedicada a Jaume Bofill i Mates, en una de les seves visites a Barcelona, Pierre Vilar em va desaconsellar de seguir per aquest camí, ja que, segons ell, tan sols les classes socials permetien explicar el conflicte i el decurs històric. Sense temps de fer marxa enrere, tan sols vaig reeixir a subtítular la meua biografia amb un, a hores d'ara, estantís «L'adscripció social i l'evolució política».